

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ

Система забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти
сертифікована на відповідність ДСТУ ISO 9001:2015 / ISO 9001:2015

Кафедра філософії, соціології та політології

ЗАТВЕРДЖЕНО

вченою радою *КНТЕУ*

(пост. п. *40* від *«28»* *11*. 2020 р.)

Ректор

А.А. Мазаракі

СОЦІАЛЬНА СТРУКТУРА СУСПІЛЬСТВА / SOCIAL STRUCTURE OF SOCIETY

РОБОЧА ПРОГРАМА / COURSE OUTLINE

освітній ступінь	бакалавр	/ bachelor
галузь знань	05 Соціальні і поведінкові науки	/ Social and behavioral sciences
спеціальність	054 Соціологія	/ Sociology
спеціалізація	Соціологія економічної діяльності	/ Sociology of economic activity

КИЇВ 2020

**Розповсюдження і тиражування без офіційного дозволу КНТЕУ
заборонено**

Автор: А.Ю. МОРОЗОВ, доктор філософських наук, доцент.

Програму розглянуто і затверджено на засіданні кафедри філософії, соціології та політології «1» жовтня 2020р., протокол № 4.

Рецензенти: М.П. КУХТА, доктор соціологічних наук, доцент;
М.Ю. АДОНІНА, зовнішній стейхолдер ОПП «Соціологія економічної діяльності», директор ТОВ. «Аврора-С»

**СОЦІАЛЬНА СТРУКТУРА СУСПІЛЬСТВА
THE SOCIAL STRUCTURE OF SOCIETY**

РОБОЧА ПРОГРАМА / COURSE OUTLINE

освітній ступінь «бакалавр» / bachelor

Галузь знань	05 Соціальні та поведінкові науки /
Спеціальність	054 Соціологія / Sociology
Спеціалізація	Соціологія економічної діяльності /Sociology of economic activity

I. СТРУКТУРА ДИСЦИПЛІНИ ТА РОЗПОДІЛ ГОДИН ЗА ТЕМАМИ (ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН)

№ пор.	Назва теми	Кількість годин				Форми контролю
		всього годин/кредитів	з них			
			Лекції	Практичні (семінарські) заняття/МК	самостійна робота студентів	
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>
1	Концепт «структура» в соціології та інших соціальних науках	14	2	4	8	О, КТ, ТЗ, ЕК
2	Структурно-функціональний аналіз структури	16	4	4	8	О, КТ, ТЗ, ЕК
3	Базові параметри вивчення соціальної структури	12	2	2	8	О, КТ, ТЗ, ЕК
4	Інтеракційний вимір соціальної структури	14	4	2	8	О, КТ, ТЗ, ЕК
5	Посткласичний аналіз соціальної структури	16	4	4	8	О, КТ, ТЗ, ЕК
6	Різновиди соціальної структури суспільства	16	4	4	8	О, КТ, ТЗ, ЕК

7	Соціально-класова структура суспільства	16	4	4	8	О, КТ, ТЗ, ЕК
8	Культурні характеристики соціальної структури	12	2	2	8	О, КТ, ТЗ, ЕК
9	Соціальні статуси і ролі як головні сполучні елементи соціальної структури суспільства	12	2	2	8	О, КТ, ТЗ, ЕК
10	Соціальна стратифікація суспільства	12	2	2	8	О,КТ, ТЗ,ЕК
11	Соціальна мобільність у стратифікованому просторі	16	4	4	8	О, КТ, ТЗ, ЕК
12	Проблеми і методи дослідження соціальних структур	16	4	4	8	О, КТ, ТЗ, ЕК
13	Соціоструктурні зміни сучасного суспільства: український та світовий контекст	8	4	4	-	КТ
.	Модульний контроль					ККР
Разом		180/6	42	42	96	Екзамен

Скорочення:

О – опитування;

КТ – комп'ютерне тестування;

ТЗ – творче завдання;
 ЕК – експрес-контроль;
 ККР – комплексна контрольна робота.

II. ТЕМАТИКА ТА ЗМІСТ ЛЕКЦІЙНИХ, СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ, САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Результати навчання	Навчальна діяльність*	Робочий час студента, год.
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>
<p>Знати: властивості структури складних систем та їхні історичні типи Вміти: аналізувати властивості соціальних структур, застосовувати принципи соціо-структурного аналізу соціальних об'єктів і процесів.</p>	<p>Тема 1. Концепт «структура» в соціології та інших соціальних науках</p> <p style="text-align: center;">Лекція</p> <p style="text-align: center;">Поняття структури в сучасній соціогуманітарній науці.</p> <p style="text-align: center;">План лекції.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Властивості структури складних систем. 2. Історичні та сучасні моделі структури суспільства. 3. Морфологічні та функціональні прояви структур. <p>Список рекомендованих джерел:</p> <p>Основний: 1-5;</p> <p>Додатковий: 6,8,14,23,31,33;</p> <p>Інтернет-ресурси: 36,40,46,49;</p> <p style="text-align: center;">Семінар №1. Становлення структурного підходу в соціальних науках.</p> <p style="text-align: center;">План семінару</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Характеристика соціологічних дебатів стосовно інтерпретації поняття «соціальна структура». 2. Властивості соціальних структур та принципи соціо-структурного аналізу соціальних об'єктів і процесів. 3. Структурна композиція суспільства, його рівні. 	<p>2</p> <p>2</p> <p>10</p>

	<p>Семінар №2 Спосіб організації усталених елементів суспільства План.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Каркас і структурна композиція суспільства 2. Статусно-рольовий рівень соціальних взаємодій як базовий рівень суспільства і першооснова інституціонального рівня. 3. Нормативно-регулюючий вплив соціетального рівня структурної композиції суспільства. <p>Завдання для самостійної роботи:</p> <p>1) Познайомтесь з фрагментом художнього твору Н.Гоголя «Невський проспект» (вступна частина до діалогів) і дайте відповіді на наступні питання:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Які статусні групи і соціальні ролі виділив автор в описі повсякденного життя вулиці міста? - За якими ознаками автору вдалось диференціювати представників статусно-рольових груп? – Наскільки вдало методи включеного спостереження та художнього опису висвітлюють статусно-рольові, стильові розшарування соціального простору? <p>2) Познайомтесь з фрагментом спогадів В. Домонтовича (1894-1969) (Віктора Петрова) «Університетські роки». Після прочитання фрагменту, поміркуйте над такими питаннями:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) у контексті яких функціональних вимірів соціальної структури автор фрагменту інтерпретує значення освітніх практик в Україні в часи Російської імперії? 2) Як зовнішня репрезентація будівлі університету сполучена із соціально-психологічною сугестією, втілювала модель владних відносин? <p>Список рекомендованих джерел: Основний: 1-5; Додатковий: 6,8,14,23,31,33; Інтернет-ресурси: 36,40,46,49;</p>	<p>2</p> <p>2</p> <p>10</p>
--	--	-----------------------------

Знати: систему соціологічних уявлень на соціальну структуру.

Вміти: аналізувати залежність від соціальної структури

Тема 2. Структурно-функціональний аналіз структури.

Лекція 1. Система соціологічних уявлень на соціальну структуру

План лекції:

1. Пізнавальні принципи об'єктивно та суб'єктивно орієнтованих дослідницьких стратегій.
2. Структурно-функціональний та інтеракційний підходи до аналізу структури.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1-5;

Додатковий: 7,10,14,18,25,29;

Інтернет-ресурси: 36,38,41,47;

Семінар 1. Структури як надіндивідуальні утворення та їх функції контролю.

План семінару:

1. Залежність індивідів від соціальної структури (концепція Е.Дюркгейма).
2. Нормативно-ціннісна концепція структури суспільства Т.Парсонса та її пізнавальне значення.
3. Функціональні механізми утворення соціальної структури в системах соціальної дії.

Лекція 2. Соціальні структури крізь призму функціональності та дисфункціональності.

1. Соціальні наслідки дисфункціональності структур.
2. Вплив структурних дисбалансів на індивідуальну та колективну поведінку.

Семінар 2. Напрямки структурно-функціонального підходу

План

1. Структури як сукупності інститутів і соціальних груп;
2. Структури як сукупності статусів і ролей.

Завдання для самостійної роботи:

- 1) Познайомтесь з описом комп'ютерної гри City Life - https://ru.wikipedia.org/wiki/City_Life і дайте відповідь на питання:
  - Які специфічні соціальні групи мешканців виділено розробниками?
  - Як враховувати інтереси соціальних груп в розвитку міста?
  - Як і навіщо контролювати задоволення групових інтересів?
- 2) Підготуйте презентацію на тему: яке соціальне, управлінське, комерційне значення може мати соціологічне знання про соціальну структуру міста?

3) Уважно прочитайте роботу Н. Еліаса «О процессе цивилизации» і дайте відповіді на питання:

1. - Як Н. Еліас визначає логіку процесу феодалізації або структурування специфічних соціальних відносин в європейських суспільствах кінця I – початку II тисячоліття?
2. - Як відбувся перехід від суспільств з відносно відкритим соціальним порядком до суспільств із «закритими позиціями»? Які виникали нові групи \ статуси та форми соціальної інтеграції?
3. - Як Ви розумієте поняття суспільства із «закритим соціальним порядком»?

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1-5;

	<p><i>Додатковий: 7,10,14,18,25,29;</i> <i>Інтернет-ресурси: 36,38,41,47;</i></p>	
<p>Знати: класичні соціологічні теорії соціальної структури. Вміти: простежувати зв'язок між класовою структурою та макроструктурами суспільства</p>	<p>Тема 3. Базові параметри вивчення соціальної структури</p> <p>Лекція 1. Класичні соціологічні інтерпретації сутності соціальної структури. План лекції:</p> <p>1. Матеріалістична теорія соціальної структури: основоположні пізнавальні принципи і ключові поняття. 2. Макроструктури суспільства, їх динаміка та форми. 2. Зв'язок класової структури з макроструктурами.</p> <p>Список рекомендованих джерел: <i>Основний: 1-5;</i> <i>Додатковий: 6,8,12,15,18,28;</i> <i>Інтернет-ресурси: 35,37,39,47;</i></p> <p>Семінар 1. Інтерпретація соціальної структури в соціології М. Вебера. План семінару:</p> <p>1. Синтетична теорія класово-статусної структури суспільства та її розвиток в соціології ХХ- поч. ХХІ ст. 2. Основні виміри соціальних класів і статусних груп у концепції М. Вебера. 3. Виклики теорії М. Вебера у світлі сучасних соціоструктурних процесів.</p> <p>Завдання для самостійної роботи 1. <i>Випишіть і продумайте визначення ключових понять теми:</i> Інституціональний конфлікт; Соціетальний конфлікт; Класова структура; Морфологічні та духовні структури; Механічна та органічна солідарність; Виборча спорідненість.</p>	<p>2</p> <p>2</p> <p>2</p> <p>2</p>

	<p>3. Зробіть презентації на теми: Суспільно-економічна формація; Ідеальні типи соціального порядку; Звичасвий та правовий порядки.</p> <p>4. Додаткова самостійна письмова робота (есе): Спираючись на розробки М.Вебера, К.Маркса, Д.Норта та ін., обґрунтуйте відповідь на питання: «Який соціальний порядок формується в сучасній Україні?»</p> <p>Список рекомендованих джерел: <i>Основний: 1-5;</i> <i>Додатковий: 6,8,12,15,18,28;</i> <i>Інтернет-ресурси: 35,37,39,47;</i></p>	10
<p>Знати: інтеракційну природу соціальної структури. Вміти: здійснювати емпіричне соціологічне дослідження структур повсякденності</p>	<p style="text-align: center;">Тема 4. Інтеракційний вимір соціальної структури</p> <p style="text-align: center;">Лекція №1. Соціальні структури як структури смислів</p> <p style="text-align: center;">План лекції:</p> <p>1. Метод структуралізму: особливості антропологічного, марксистського та “нового” французького структуралізму</p> <p>2. Структурування соціальних взаємодій в практиках смислотворення, мовлення та обміну значеннями.</p> <p>3. Концепція структур як продуктів та умови конструювання повсякдення (П.Бергер та Т.Лукман).</p> <p>Лекція 2.</p> <p>План.</p> <p>1. Соціальні структури як структури смислів.</p> <p>2. Фрейми як структури- правила інтерпретації.</p>	<p style="text-align: center; vertical-align: top;">2</p> <p style="text-align: center; vertical-align: top;">2</p> <p style="text-align: center; vertical-align: top;">10</p>

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1-5;

Додатковий: 6,8,12,15,18,28;

Інтернет-ресурси: 35,37,39,47;

**Семінар. Соціальні структури в
практиках повсякденних взаємодій**

План семінару:

1. Роль типізації та ритуалів у повсякденності.
2. Досвід емпіричного соціологічного дослідження структур повсякдення.
3. Інтеракційний підхід в дослідженні соціальної структури.

Завдання для самостійної роботи

1. Зробіть анотований виклад (анотацію) теоретичної інтерпретації соціальної структури одного з авторів (К. Маркс, П. Бергер і Д. Лукман, А. Шюц) за такою схемою:

- в яких роботах представлені теоретичні розробки стосовно структури,
- До якого типу стратегій теоретизування відноситься дана концепція?
- на якому рівні вивчення здійснено розробки (мікро, мезо, макро \ ідеальний, нормативний, ітераційний, стратифікаційний),
- які виділено базові компоненти соціальної структури та поняття, якими ці компоненти позначаються,
- чи пояснює концепція структурні зміни?
- Сильні та слабкі аспекти інтерпретації структури;
- Сформулюйте 1-2 приклади задач, які можна дослідити із застосуванням такої концепції

Список рекомендованих джерел:

	<p><i>Основний: 1-5;</i> <i>Додатковий: 6,8,12,15,18,28;</i> <i>Інтернет-ресурси:35,37,39,47;</i></p>	
<p>Знати: сутність та характерні риси посткласичного аналізу соціальної структури. Вміти: здійснювати інтерпретації соціальних структур як «матриці диспозицій»</p>	<p>Тема 5. Посткласичний аналіз соціальної структури Лекція 1. Прагматичний та культурний повороти в стратегіях соціоструктурного аналізу</p> <p>План лекції</p> <p>1. Теорії структурної генези та двоїстості соціальних структур Е.Гіденса, П.Бурдьє.</p> <p>2. Методологія структурного індивідуалізму: теорії «конвенцій» (Л. Тевено), «системи соціальних правил» (Т. Бьорнс) та мережева теорія раціональної дії Дж. Коулмена.</p> <p>Лекція 2. План лекції</p> <p>1. Взаємозв'язок мікро-та макро-соціальних структур.</p> <p>2. Інтерпретації соціальних структур як «матриці диспозицій»; залежність соціальних структур від владних відносин (Р.Емерсон, М.Грановеттер).</p> <p>Список рекомендованих джерел: Основний: 1-5; Додатковий:6,8,10,12,15,18; Інтернет-ресурси: 35,38,40,47,49;</p> <p>Семінар 1. План семінару Особливості інтерпретації соціальних структур в розробках сучасного аналітичного марксизму.</p> <p>1. Аналіз соціальних структур у концепціях Ф. Броделя, І.Валлерстайна, Е. Райта.</p>	<p>2</p> <p>2</p> <p>2</p> <p>2</p>

2. Залежність соціальних структур від політико-економічних та культурних інститутів та мережі соціальних відносин.

8

Семінар 2

План семінару:

1. Соціальний порядок, його базові види та їх основні параметри (Д. Норт).
2. Можливість переходу суспільства від порядку закритого (обмеженого) доступу до соціального порядку відкритого доступу.

Завдання для самостійної роботи

1. підготовка есе «Особливості аналізу соціальної структури з позицій однієї з теорій пост-класичного напрямку».

Форма підготовки есе:

- 1) Зробіть анотований виклад концептуальних ідей конкретного автора (авторів) щодо розуміння соціальної структури за такою схемою
  - в яких роботах представлена концепція (концептуальні ідеї),
  - на якому рівні вивчення здійснено розробки (мікро, мезо, макро),
  - базові компоненти соціальної структури та поняття, якими вони позначаються,
  - які механізми забезпечують структурний зв'язок?
  - Які механізми забезпечують зміну соціальної структури?
  - До якого типу стратегій теоретизування відноситься дана концепція?
  - Сильні та слабкі аспекти концепції.
- 2) Сформулюйте 2 дослідницькі задачі, які доцільно вивчати з орієнтацією на альтернативні стратегії. Для яких соціальних суб'єктів є актуальним соціологічне вирішення таких задач?

:

	<p>Список рекомендованих джерел: <i>Основний: 1-5;</i> <i>Додатковий: 6,8,10,12,15,18;</i> <i>Інтернет-ресурси: 35,38,40,47,49;</i></p>	
<p>Знати: різновиди соціальної структури суспільства. Вміти: співставляти історико-культурні, географічні, політичні, економічні та духовно-психологічні фактори регіонально-структурного розподілу населення.</p>	<p style="text-align: center;">Тема 6. Різновиди соціальної структури суспільства</p> <p>Лекція. Основні соціальні зрізи суспільства та їх позиціонування</p> <p style="text-align: center;">План лекції</p> <p>1. Національно-етнічний, демографічний, поселенський, професійний зрізи суспільства.</p> <p>2. Соціальні розколи між центром і периферією, містом і селом.</p> <p>3. Моделі національно-етнічної ідентифікації.</p> <p style="text-align: center;">Список рекомендованих джерел: <i>Основний: 1-5;</i> <i>Додатковий: 6,8,11,13,15,18;</i> <i>Інтернет-ресурси: 35,37,39,42,47;</i></p> <p>Семінар. Регіонально-структурний розподіл суспільства.</p> <p style="text-align: center;">План семінару.</p> <p>1. Зв'язок національно-етнічних та регіональних вимірів суспільства.</p> <p>2. Історико-культурні, географічні, політичні, економічні та духовно-психологічні фактори утворення регіонально-структурного розподілу населення. 3. Чи існує проблема «двох Україн»?</p> <p style="text-align: center;">Лекція 2. Особливості сучасних міграційних процесів та їх вплив на соціальну структуру.</p> <p style="text-align: center;">План лекції.</p> <p>1. Феномен «паралельного суспільства» та «периферійного етнонаціоналізму».</p> <p>2. Сучасні міграційні процеси в Україні: вплив війни, насильницької анексії</p>	<p style="text-align: center;">2</p> <p style="text-align: center;">2</p> <p style="text-align: center;">2</p> <p style="text-align: center;">2</p>

	<p>території.</p> <p>3. Соціальна категорія вимушено переміщених осіб в Україні: її структура, соціальні проблеми та способи регулювання статусу.</p> <p>Список рекомендованих джерел: <i>Основний: 1-5;</i> <i>Додатковий: 6,8,11,13,15,18;</i> <i>Інтернет-ресурси: 35,37,39,42,47;</i></p> <p>Семінар 2. Соціологічні дослідження структур українського суспільства. План семінару.</p> <p>1. Соціологічні дослідження соціально-етнічної структури українського суспільства.</p> <p>2. Соціологічні дослідження соціально-демографічної структури українського суспільства.</p> <p>3. Соціологічні дослідження соціально-поселенської структур суспільства.</p> <p>Завдання для самостійної роботи</p> <p>1. Питання:</p> <p>1. Підготуйте презентацію на тему: «Система математико-статистичних методів аналізу структурних характеристик суспільства і соціальних відносин».</p> <p>2. Специфіка дослідження соціального структурування за допомогою якісного аналізу, зокрема - «документів життя» (приклад досліджень Е.П. Томпсона, М.Пенсона та М.Пенсон-Шарло, П.Рууса, Н. Козлової, Даниленко О.Я.).</p> <p>3. Вивчіть приклад якісно-орієнтованого дослідження соціальних структур (за власним вибором) і підготуйте аналітичне узагальнення за наступною схемою:</p> <ul style="list-style-type: none"> - яку дослідницьку задачу вирішує автор, на якому рівні аналізу це здійснено; - як визначається емпіричний об'єкт дослідження; - які застосовано методи 	<p>2</p>
--	---	-----------------

	<p>збору та аналізу даних;</p> <ul style="list-style-type: none"> - які конкретні структурні компоненти проаналізовано, в який спосіб; - які зроблено висновки про характер соціальних відносин, їх структурування, або про вплив приналежності індивідів до соціоструктурних позицій на їх поведінку. <p>4. На підставі вивченого зразку сформулюйте актуальну дослідницьку задачу з дослідження соціальної структури \ структурування в сучасному українському суспільстві.</p> <p>Список рекомендованих джерел: <i>Основний: 1-5;</i> <i>Додатковий: 6,8,11,13,15,18;</i> <i>Інтернет-ресурси: 35,37,39,42,47;</i></p>	
<p>Знати: основні соціологічні теорії класів.</p> <p>Вміти: застосовувати концепції Маркса, Вебера і Бурд'є до аналізу класової структури сучасного суспільства</p>	<p style="text-align: center;">Тема 7.</p> <p>Соціально-класова структура суспільства</p> <p>Лекція 1.Класи в соціологічних теоріях: історичний екскурс.</p> <p style="text-align: center;">План лекції:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.Розвиток учення про класи в соціології марксизму. 2. Концепція класу М.Вебера. 3. Сучасні теорії класів. <p>Список рекомендованих джерел: <i>Основний: 1-5;</i> <i>Додатковий: 6,10,14,18,23;</i> <i>Інтернет-ресурси: 35,37,40,45,48;</i></p> <p>Семінар 1. Поняття «клас» в теорії соціальної стратифікації</p> <p style="text-align: center;">План</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.Класовий простір сучасного західного суспільства. 2.Загальна характеристика вищого та середнього класу. 3.Образ робітничого класу у концепції К. 	<p style="text-align: center;">2</p> <p style="text-align: center;">2</p>

	<p>Маркса.</p> <p>Лекція 2. Стратегії дослідження класової стратифікації:</p> <p style="text-align: center;">План лекції</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Соціологічні методи аналізу класової структури: «суб’єктивний метод», метод «оцінки репутацій», метод «класової ідентифікації». 2. М. Фуко: класова боротьба без класів. 3. П. Бурдьє: клас і габітус. Застосування концепції П. Бурдьє для аналізу структури пострадянського суспільства. <p style="text-align: center;">Список рекомендованих джерел: <i>Основний: 1-5;</i> <i>Додатковий: 6,10,14,18,23;</i> <i>Інтернет-ресурси: 35,37,40,45,48;</i></p> <p style="text-align: center;">Список рекомендованих джерел</p> <p style="text-align: center;">Семінар 2. Відмінності соціальних класів .</p> <p style="text-align: center;">План семінару</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ціннісні та стильо-життєві відмінності соціальних класів. 2. Гендерна фрагментація соціально-класової структури 3. Структурно-функціональні та соціокультурні прояви «нових середніх класів». 4. Підприємці як новий соціальний клас в Україні. <p style="text-align: center;">Завдання для самостійної роботи</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Як Г.Тьорборн аргументує тезу про «повернення класу» в сучасних суспільствах? 2. Як відбувається становлення соціального класу? – 3. Системи критерії і показників визначення класової позиції за підходами Е.О.Райта і Дж.Голдторпа. 4. Соціологічні виміри середнього класу в українському суспільстві 	<p>8</p>
--	---	-----------------

	<p>(за результатами УЦЕПД ім. О. Разумкова)</p> <ol style="list-style-type: none"> 5. В чому полягає новизна підходу М.Севеджа та Ф.Дивайн (Savage M., Devine F.) до вивчення соціальних класів? Як автори вимірюють соціальний, економічний та культурний капітали? 6. Якими є проблеми і ознаки формування класу дрібних підприємців в сучасній Україні? (за статтями О.Симончук) 7. Якими є соціологічні ознаки прекаріату? Прекаріат - новий небезпечний клас чи герой сучасного суспільства? 8. Які соціальні дилеми формулює Я.Стендинг з аналізу ситуації з китайськими мігрантами в італійському місті Прато? <p>Список рекомендованих джерел: <i>Основний: 1-5;</i> <i>Додатковий: 6,10,14,18,23;</i> <i>Інтернет-ресурси: 35,37,40,45,48;</i></p>	
<p>Знати: специфіку культурного капіталу, його роль у суспільному житті Вміти: застосовувати методологію Бурд'є для вимірювання соціального та культурного капіталів</p>	<p style="text-align: center;">Тема 8. Культурні характеристики соціальної структури</p> <p style="text-align: center;">Лекція. Культура як параметр соціальної структури.</p> <p style="text-align: center;">План лекції</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Роль культурного капіталу у соціальному відтворенні. 2. Методологія П. Бурд'є вимірювання економічного, культурного та соціального капіталів. 3. Соціальний обмін як основа механізму відтворення соціальної структури і соціальних відносин. <p>Список рекомендованих джерел:</p>	<p style="text-align: center;">2</p> <p style="text-align: center;">2</p>

*Основний: 1-5;
Додатковий: 6,8,14,18,23;
Інтернет-ресурси: 35,37,41,43,47;*

**Семінар. Соціологічні дослідження
колективних уявлень**

8

План семінару

1. Особливості формальних і
неформальних правил, норм.

2. Ціннісні параметри соціальної
структури і базові соціологічні
методології їх дослідження (Р.Інглгардт,
Ш. Шварц, Г. Гофстеде). 3. Порядки
обґрунтування цінності (Л. Тевено).

Завдання для самостійної роботи

1. Яке місце займає культура в
проявах соціальної структури? Яку
роль відіграє культура в
структурних процесах? –
Аргументуйте відповідь
2. Сформулюйте і поясніть основні
концептуальні положення
П.Бурдьо соціоструктурного
аналізу.
3. Згідно П.Бурдьо, як відбувається
формування соціальних структур?
Яку роль відіграє символічна
боротьба в цьому процесі?
4. Які модулі соціальних структур
пропонують виділяти Т.Бьорнс і
Е.Флем («теорія систем правил»)?
Які структурні процеси можна
пояснити даною теорією?
5. Що таке «диспозиційні структури»
і з яких компонентів вони
складаються?
6. Що таке «соціокультурні мільо» та
за якими соціологічними
параметрами вони вивчаються?

Список рекомендованих джерел:

*Основний: 1-5;
Додатковий: 6,8,14,18,23;*

	<i>Інтернет-ресурси: 35,37,41,43,47;</i>	
Знати: сутність соціальних теорій ролей особистості та її соціальних статусів. Вміти: застосовувати Соціометричну методологію вимірювання статусно-рольової структури в малих групах.	<p align="center">Тема 9. Соціальні статуси і ролі як головні сполучні елементи соціальної структури суспільства</p> <p align="center">Лекція.</p> <p>Соціальний статус.</p> <p align="center">План лекції:</p> <p>1.Соціальний статус та його виміри. 2.Характеристика соціального статусу як виміри соціальної нерівності і стратифікації (М.Вебер, П. Сорокін). 3.Статусні групи у структурі соціальної стратифікації суспільства.</p> <p align="center">Список рекомендованих джерел:</p> <p><i>Основний: 1-5;</i> <i>Додатковий: 6,7,10,14,20,25;</i> <i>Інтернет-ресурси: 35,36,38,40,49;</i></p>	2
	<p>Семінар. Соціальна роль.</p> <p align="center">План семінару.</p> <p>1.Соціологічна теорія ролей особистості(Дж. Г. Мід, Р. Лінтон). 2.Особливості рольового аналізу соціальної структури (С.Надель, Т.Парсонс). 3.Соціометрична методологія вимірювання статусно-рольової структури в малих групах.</p> <p>Завдання для самостійної роботи:</p> <p>1.Підготувати презентацію на тему: Різновиди рольових конфліктів як фактор напруження структури. Роль і відповідальність. 2.Соціальний статус, його види, способи підтримки і фактори (за концепцією Т.Заславської) 3.Як розраховується Індекс статусної позиції (за Уорнером)? 4. Модель соціально-економічного статусу (за Блау і Данкеном) 5. Ресурсна модель соціального статусу (за М.Вебером) 6.Феномен статусної консистентності та способи його соціологічного визначення</p>	6

	<p>Список рекомендованих джерел: <i>Основний: 1-5;</i> <i>Додатковий: 6,7,10,14,20,25;</i> <i>Інтернет-ресурси: 35,36,38,40,49;</i></p>	
<p>Знати: сутність філософського тлумачення моралі.. Вміти: орієнтуватись у основних етичних концепціях в історії філософської думки та давати їм сучасну інтерпретацію.</p>	<p>Тема 10. Соціальна стратифікація суспільства</p> <p>Лекція. Соціальна стратифікація та соціальна диференціація План лекції.</p> <p>1.Основні ознаки соціальної стратифікації (Б. Барбер).</p> <p>2.Моделі соціальної стратифікації. Одномірні та багатомірні соціальні стратифікації.</p> <p>3.Основні системи стратифікації: рабовласницька, кастова, станова, класова.</p> <p>Список рекомендованих джерел: <i>Основний: 1-5;</i> <i>Додатковий: 6,8,14,15,20,23;</i> <i>Інтернет-ресурси: 35,38,40,48,49;</i></p> <p>Семінар. Категорії рівності-нерівності в історико-соціологічному ракурсі. План семінару.</p> <p>1.Соціальна нерівність як основа стратифікаційних систем (теорії нерівності К.Маркса, П. Сорокіна, Г. і Дж.Ленські).</p> <p>2. Структуралістський та функціоналістський підходи до соціальної стратифікації.</p> <p>3.Новітні типи стратифікаційних систем (етакратична, фізико-генетична, культурно-символічна, соціально-професійна, культурно-нормативна).</p> <p>Завдання для самостійної роботи:</p>	<p>2</p> <p>2</p> <p>8</p>

	1. Яке місце займає культура в проявах соціальної структури? Яку роль відіграє культура в структурних процесах? – Аргументуйте відповідь 2. Сформулюйте і поясніть основні концептуальні положення П.Бурдьо соціоструктурного аналізу. 3. Згідно П.Бурдьо, як відбувається формування соціальних структур? Яку роль відіграє символічна боротьба в цьому процесі? 4. Які модулі соціальних структур пропонують виділяти Т.Бьорнс і Е.Флем («теорія систем правил»). Які структурні процеси можна пояснити даною теорією? 5. Що таке «диспозиційні структури» і з яких компонентів вони складаються? 6. Що таке «соціокультурні мільо» та за якими соціологічними параметрами вони вивчаються?	

Список рекомендованих джерел:

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1-5;

Додатковий: 6,8,14,15,20,23;

Інтернет-ресурси: 35,38,40,48,49;

	<p>Завдання для самостійного вивчення: Підготуйте одну письмову роботу (есе) на вибір за однією з запропонованих нижче тем:</p> <p>Тема 1) «Цінність людської безпеки та перспективи соціологічного вимірювання її індивідуального сприйняття» (на основі статті Р.Інглегарта та П.Норріса Тема 2) «Що таке «блат» як соціальний феномен і що з ним сталося після розпаду радянської суспільної системи?» Тема 3) «Яку роль відіграють неформальні норми в практиках корупції та хабарництва? Як з такими практиками можна боротись?»</p> <p>Список рекомендованих джерел: Список рекомендованих джерел:</p> <p><i>Основний: 1-5;</i> <i>Додатковий: 7,9,11,14,20,23;</i> <i>Інтернет-ресурси: 35,36,38,46,49;</i></p>	
<p>Знати: основне коло проблем філософії права, сутність природу і принципи права. Вміти: застосовувати теорію і методологію пізнання правової реальності у дослідженнях громадянського суспільства та правової держави.</p>	<p>Тема 12. Проблеми і методи дослідження соціальних структур</p> <p>Лекція 1. «Структурні проблеми» сучасного суспільства.</p> <p>План лекції.</p> <p>1. Структурні дисбаланси і кризи. 2. Сучасні пізнавальні дилеми та проблеми регулювання суспільного розвитку.</p> <p>Список рекомендованих джерел: <i>Основний: 1-5;</i> <i>Додатковий: 9,10,14,18,23;</i> <i>Інтернет-ресурси: 35,36,38,42;</i></p> <p>Семінар 1. Множинність структур соціальних відносин.</p>	<p>6</p>

План семінару:

Горизонтальні та вертикальні види структур.

Структурні взаємозв'язки (інтерсекційність): проблеми комплексності та способи її врахування в сучасній соціології.

Лекція 2. Рівні вивчення структур.

План лекції:

1. Проблеми переходу від мікро – до макрорівневого аналізу.

2. Проблеми моделювання соціоструктурних процесів.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1-5;

Додатковий: 9,10,14,18,23;

Інтернет-ресурси: 35,36,38,42;

Семінар 2. Соціологічні методи вивчення соціальної структури

План семінару:

1. Пізнавальні можливості якісних та кількісних стратегій соціального дослідження структурних процесів та параметрів.

2. Досвід застосування якісних стратегій в соціологічних дослідженнях соціальних структур в Україні.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1-5;

Додатковий: 9,10,14,18,23;

Інтернет-ресурси: 35,36,38,42;

Тема 13. Соціоструктурні зміни сучасного суспільства: український та світовий контекст

Лекція Перехід від радянської до пострадянської структури

План лекції

1. Особливості соціальної структури радянського суспільства.

2. Ортодоксальна радянська теорія класів.

3. Трансформація соціальної структури українського суспільства після розпаду радянської системи.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1-5;

Додатковий: 6,8,12,14,20,23;

Інтернет-ресурси: 35,36,39,45,48;

Семінар. Нові типи власності

- 1.Радянські форми власності.
- 2.Формування нових форм власності: приватної, акціонерної, кооперативної, концесійної, змішаної тощо.

Лекція 2. Особливості стратифікаційних процесів українського суспільства.

План

- 1.Нові соціальні верстви та групи в соціальній структурі суспільства.
- 2.Формування класу великих власників.
- 3.Зміна еліт в епоху глобалізації.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1-5;

Додатковий: 6,8,12,14,20,23;

Інтернет-ресурси: 35,36,39,45,48;

Семінар 2. Реструктурування суспільства

План

- 1.Реструктурування середніх верств.
- 2.Заглиблення соціального «дна».
- 3.Соціально-економічна диференціація і поляризація.
- 4.Проблеми соціальної маргіналізації в Україні.

Завдання для самостійного вивчення:

1. Особливості прояву соціально-територіальних розколів та відповідних структур в історичних та сучасних суспільствах. Феномени «глобальної периферії» та «глобального села» (М.Маклюен); соціальні розколи між містом та селом.Соціологічні показники визначення регіональної структури суспільства
2. Відмінності соціологічного підходу до визначення

	<p>регіону від економічного, географічного</p> <p>3. Застосування концепції І.Валерстайна світ-системного аналізу в дослідженнях регіональної структури світу.</p> <p>4. Концепція Ст.Роккана соціальних розколів. Роль міст і культури в регіональному розвитку Місто як центр колективного споживання (Р.Соундерс, М.Кастельс)..</p> <p>5. Регіоналізація сучасної України: соціологічні концепції залежності, асоційованого розвитку, соціокультурних комунікацій</p> <p>6. Туризм як механізм соціальної мобільності та конструювання регіональної ідентичності.</p> <p>Список рекомендованих джерел: Основний: 1-5; Додатковий: 6,8,12,14,20,23; Інтернет-ресурси: 35,36,39,45,48;</p>	
Разом		180

* Курсивом визначено інтерактивні завдання з навчальної дисципліни «Соціальна структура суспільства»

III СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ**

Основний

1. Гіденс Е. Соціологія. Курс лекцій. Пер. з англ. – К.: Основи. 2009. – 726 с.
2. Коваліско Н.В. Стратифікаційний аналіз сучасного суспільства. Монографія. 2-е вид. – Львів, ЛНУ ім. І. Франка, 2011. – 150 с.
3. Кононов І.Ф. Теоретична соціологія. Курс лекцій. т. 2. Сучасні суспільства: структури та процеси: підручн. – Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ ім. Тараса Шевченка, 2013. – 336 с.

4. Пірен. М.І. Загальна соціологія: підручник для студентів ВНЗ. – К.: Персонал, 2014. – с. 76-104
5. Черниш Н.Й. Соціологія: Підручник за рейтинго-модульною системою навчання. 5-е видання, перероб. та доповн. – К.: Знання, 2009. – 486 с.

Додатковий

6. Богдан О. Що варто знати про соціологію та соціальні дослідження? Посібник-довідник для громадських активістів та всіх зацікавлених./О. Богдан. – К.: ДУХ і ЛІТЕРА, 2015. – 380 с.
7. Богомаз К.Ю. Новітні соціологічні теорії: Хрестоматія: навч. посіб. – Дніпродзержинськ: ДДТУ, 2011. – 325 с.
8. Болотіна Є.В. Соціологія. Курс лекцій. – К.: Кондор, 2009. – 549 с.
9. Головаха Є. Тенденції соціальних змін в Україні та Європі за результатами «Європейського соціального дослідження» 2005-2007-2009. – К.: інс-т соціології НАН України, 2010. – 118 с.
10. Дворецька Г.В. Соціологія. Підручник. – К.: КНЕУ, 2013. – 428 с.
11. Дороніна М.С. Соціологія (візуалізація основних положень). Навч. посіб. – Х.: Вид-во ХНЕУ, 2011. – 172 с.
12. Коваліско Н.В. Основи соціальної стратифікації. – Львів.: Магнолія, 2009. – 158 с.
13. Коваліско Н., Макеев С. Економіка і соціологія нерівності: свідчення глобальних тенденцій // Соціологія: теорія, методи, маркетинг, 2018. № 3, с. 5-24
14. Козирєв М.П. Соціологія: підручник / М.П. Козирєв. – Львівський ун-т внутрішніх справ, 2017. – 233 с.
15. Кузьменко Т.М. Соціологія. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2014. – 320 с.
16. Кузьмук О. Середній клас в українському суспільстві: перспективи теоретичного та емпіричного дослідження: монографія. – Луцьк. Вежа – ДРУК, 2017 – 172 с.
17. Кузьмук О. Соціальна стратифікація суспільства: теоретична та емпірична інтерпретація поняття // Соціологічні студії, 2018. № 1 (12), с. 27-31.
18. Кутуєв П. Проблематика сучасного соціологічного знання // Соціологія: теорія, методи, маркетинг, 2009, № 2с. 144-156.
19. Кутуєв П.В. Теорія соціальних змін. – К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова. 2009, 169 с.
20. Лукашевич М.П., Туленков М.В., Яковенко Ю.І. Соціологія. Основи загальної, спеціальних і галузевих теорій: Підручник. – К.: Каравела, 2014. – 544 с.
21. Малиш Л. Виміри стратифікації українців за рівнем добробуту // Соціологія: теорія, методи, маркетинг, 2014. № 4, с. 94-112
22. Прибиткова І. Парадокси радянського класоутворення // Соціологія: теорія, методи, маркетинг, 2017. № 2, с. 98-104.
23. Сірий Є.В. Соціологія: Загальна теорія та методологія, історія розвитку, спеціальні та галузеві теорії. Вид. 3-є. К.: Атіка, 2009. – 492 с.
24. Симончук О. Соціальні класи в сучасних суспільствах: евристичний потенціал класового аналізу. – К.: Інс-т соціології НАН України, 2018. – 451 с.
25. Сокурянська Л.Г. Вступ до соціології: навч.посіб. – Х.: ХНУ ім. Н. Каразіна, 2011. – 155 с.
26. Соціологія: навч. посіб. За ред.. С.О. Макеева. 5-е вид., перероб. і доп. – К.: Тов-во «Знання», 2012. – 566 с.
27. Соціологія. Підручник (В.І. Волович. М.І. Горлач, В.Г. Кремень) 6-е вид. – К.: ЦУЛ, 2009. – 808 с.

28. Соціологія: підручник / М.П. Требін, В.Д. Воднік, Г.П. Клімова та ін. – Х.: Право, 2010. – 224 с.
29. *Соціологія: Терміни і поняття. Навч. енцикл. словник-довідник. За ред. Пічі В.М. Львів, Новий світ, 2018. – 658 с.*
30. Сучасні соціологічні теорії. Автор-укладач А.Д. Осипчук. – К.: КМА, 2015. – 170 с.
31. Тьоніс Ф. Спільнота та суспільство: Спільнота та суспільство: основні поняття чистої соціології Пер. з нім. – К.: ДУХ і ЛІТЕРА, 2015. – 262 с.
32. Тихонова Н.Є Социальная стратификация: опыт эмпирического исследования. – Мн.: Харвест, 2009. – 321с.
33. Чернецький Ю. Розвиток системи основних понять соціології наприкінці ХХ – поч. ХХІ століть // Соціологія: теорія, методи, маркетинг, 2015 № 2, с. 96-111
34. Черныш А.М. Социология: уч. пособие для вузов. – Херсон, ХГУ, 2014. – 333 с.

Інтернет-ресурси

35. Офіційний сайт Соціологічної Асоціації України. Режим доступу: // www.sau.kiev.ua/
36. Сайт факультету соціології Київського національного ун-ту ім. Тараса Шевченка. Режим доступу: <http://www.soc.univ.kiev.ua/uk/bakalavrat-op-sociologi>
37. Міжнародна соціологічна асоціація (МСА). Режим доступу: <https://www.isa-sociology.org>
38. Електронна бібліотека Ін-ту соціології НАН України. Режим доступу: // i-soc.com.ua/institute/el.php
39. Український соціологічний журнал (соціологічна асоціація України). Режим доступу: <http://www.sau.kiev.ua/magazine.html>
40. Фаховий журнал «Соціологія: теорія, методи, маркетинг». Режим доступу: <http://dspase.nbuv.gov.ua/handle/123456789/5932>
41. Інформаційний і пошуковий портал з соціальних наук Social Science Hub: www.sshub.com
42. Science Information Gateway (SOCIG): www.sosig.ak.uk
- Liens Socio: <http://www.liens-socio.org>
43. Socioland: www.socioland.de
44. Каталог програмного забезпечення і баз даних для соціологів: http://www.stat.washington.edu/raftery/Research/Soc/soc_software.html
45. Міжнародна база даних ЮНЕСКО з соціальних наук (інституції, персоналії) DARE: www.databases.unesco.org/dare/form.shtml
46. Бази даних наукової періодики і книг: www.jstor.org; www.proquestdirect.com; www.ebsco.com
47. Інтернет ресурси для соціологів (The Wadsworth Sociology Resource Center): <http://sociology.wadsworth.com/>
48. Домашня сторінка інтернетового журналу «Sociological Research Online»: <http://www.socresonline.org.uk/>
49. Домашня сторінка Центру вдосконалення соціологічної освіти при факультеті соціології Харківського національного університету імені В.Н. Карабіна (в рамках МЕГАПРОЕКТУ Міжнародного фонду «Відродження» «Вища освіта: лідерство для прогресу» (керунок «Соціологія»): <http://www.sociology.kharkov.ua/HTML/mega.htm>,

** Примітка: курсивом зазначені джерела, які наявні в бібліотеці КНТЕУ.